

QULAY BIZNES MUHITINI YARATISHDA LOGISTIK INTEGRATSIYALASH MASALALARI

Muratova Shohista Nimatullayevna,

*iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent, O'zbekiston Respublikasi
Bojxona instituti*

Har qanday davlatning tashqi iqtisodiy faoliyati, bir tomondan, milliy iqtisodiy tizimning muhim qismi bo'lsa, ikkinchi tomondan, iqtisodiy munosabatlar global tizimining bir qismidir. Bundan kelib chiqqan holda shuni ta'kidlash kerakki, tashqi savdo ham milliy, ham xalqaro tartibga solishni talab qiladi. O'z navbatida, xalqaro mehnat taqsimoti va ayirboshlashning o'zaro manfaatdorligi zamonaviy jahon bozori mavjudligining sabablari hisoblanadi. Jahon bozorida ishtirok etuvchi mamlakatlar o'rtasida tashqi savdo aloqalarining rivojlanishi bilan iqtisodiy integratsiya yuzaga keladi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy siyosati jahon savdo tizimiga o'zaro manfaatli integratsiyalashuvga qaratilgan. Shu bilan birga, milliy tashqi iqtisodiy siyosatning markaziy yo'nalishlaridan biri bugungi kunda jahon savdosining 90%dan ortig'ini tartibga soluvchi Jahon savdo tashkilotiga (keyingi o'rinlarda – JST) kirishga tayyorgarlik ko'rish bo'ldi.

O'tgan yillarda tashqi aloqalarni kengaytirish, barcha tashqi iqtisodiy faoliyatni liberallashtirish, respublika eksport salohiyatini rivojlantirishni rag'batlantirishning huquqiy asoslarini yaratgan bir qator qonun hujjatlari, Prezident farmonlari va hukumat qarorlari qabul qilindi. Bular, birinchi navbatda, O'zbekiston Respublikasi qonunlari va O'zbekiston Prezidentining "Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risida", "O'zbekiston Respublikasida tashqi iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish, xorijiy sarmoyalarni jalb etish va himoya qilish choralari to'g'risida", "O'zbekiston Respublikasining Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy bankini tashkil etish to'g'risida"gi farmonlaridir.

O'zbekiston Respublikasining JSTga a'zo bo'lishi yuk tashish hajmining sezilarli o'sishiga va tovar aylanmasining ko'payishiga yordam beradi, bu esa bojlarni kamaytirish, transport xizmatlari narxini pasaytirish va boshqa ko'plab omillar bilan belgilanadi.

So'nggi yillardagi statistik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston dunyoning 181 dan ortiq davlati bilan savdo aloqalarini o'rnatgan. Dunyo mamlakatlari orasida tashqi savdo aylanmasining eng katta hajmi Xitoy, Rossiya Federatsiyasi, Qozog'iston, Koreya Respublikasi, Turkiya, Germaniya va Qirg'iziston bilan qayd etilgan. Mashina va asbob-uskunalar importi hajmining ortib borayotgani sanoatlashtirish siyosati, shuningdek, ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, modernizatsiya qilish va ko'paytirishga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb etilishini qo'llab-quvvatlash borasidagi faol islohotning ifodasidir.

Ko'pgina xorijiy va mahalliy nashrlar integratsiya masalalarini o'rganishga bag'ishlangan. Buning sababi shundaki, jahon savdosida ishtirok etuvchi mamlakatlarning hozirgi iqtisodiy rivojlanish davri sanoat, ishlab chiqarish va savdo tashkilotlari sonining ko'payishi bilan tavsiflanadi. Shuning uchun xorijiy tadqiqotchilarning ishlarida "logistika" va "integratsiya" tushunchalari ko'pincha "integratsiyalashgan logistika" iborasi shaklida uchraydi. Bu asarlarda ushbu tushunchalar turli ma'nolarda talqin qilingan. Natijada yaxlit jarayonlarni o'rganish, tadqiq etish va shakllantirishga ilmiy-uslubiy yondashuvlar har xil bo'ladi.

"Integratsiya", "integratsiya jarayonlari", "logistik integratsiya" tushunchalarining talqinini o'rganish ushbu atamalarning ma'nolarini guruhlash imkonini berdi.

Olimlarning fikrlarini o'rganib, tahlil qilgan holda, "logistik integratsiya" tushunchasining mualliflik talqini taklif etiladi: logistik integratsiya jahon savdosining samarali va o'zaro manfaatli jarayoni bo'lib, logistika usullari xavflarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirishning ishonchli vositasidir.

Shuni ta'kidlash kerakki, iqtisodiy integratsiya ("integration" lotincha "integratio" – qayta tiklash) – bu dunyo mamlakatlari milliy iqtisodiyotlarining o'zaro ta'siri bo'lib, ularning bosqichma-bosqich iqtisodiy birlashishiga olib keladi. Integratsiya – iqtisodiyotni, siyosatni, hayotimizning ijtimoiy sohasini qamrab olgan, ayniqsa, hozirgi davrda iqtisodiyotda yaqqol namoyon bo'layotgan murakkab va ko'p bosqichli jarayondir. Integratsiya turli darajalarda (global, mintaqaviy va milliy) sodir bo'ladi. So'nggi o'n yilliklarda Yevropada mintaqaviy darajada integratsiya jarayonlari kechayotgan Yevropa Ittifoqi yorqin misoldir.

AQSH, Janubiy Koreya, Avstraliya, Buyuk Britaniya va boshqa jahon savdosining yetakchi davlatlari jahon bozori talabiga e'tibor qaratgan holda erkin savdo tamoyillarini amalga oshiradilar. Erkin savdo bitimlarini tuzish jarayonga imkon qadar ko'proq mamlakatlarni jalb qilishni nazarda tutadi. Natijada savdo bozori o'sib bormoqda. Bunday kelishuvlar integratsiya jarayonlari faollashuvining ko'rsatkichidir.

Global ma'noda iqtisodiy integratsiya mamlakatlarning milliy iqtisodiyotlari darajasida sodir bo'ladi. Shu bilan birga, iqtisodiy integratsiya ishlab chiqarish korxonalari, savdo firmalari, korporatsiyalar o'rtasida ham kuzatiladi. Resurslardan birgalikda foydalanish, kapitalni birlashtirish, iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, o'zaro to'siqlarni bartaraf etish, ishlab chiqarish va texnologik aloqalarni kengaytirish iqtisodiy integratsiyaga olib keladi.

Bugungi kunda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda zamonaviy logistik integratsiya innovatsion komponent bilan o'zaro ta'sirlashadi. Innovatsion komponent integratsiyalashgan logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvini korxonalarining raqobatdosh ustunliklarida strategik elementlar sifatida joriy etishni va axborot hamda kompyuter tizimlarining texnik va texnologik

imkoniyatlarini kengaytirish bilan rejalashtirish va biznes jarayonlarini boshqarish kompleksini o'zgartirishni talab qiladi.

Innovatsion komponent rivojlanishning quyidagi bosqichlarini o'z ichiga oladi:

- yagona axborot makonini shakllantirish;
- ta'minot zanjirlarida logistika biznes-jarayonlarini integratsiyalashuvini amalga oshirish;
- tashkilotlararo logistika integratsiyasi;
- strategik rejalashtirish va nazorat qilish;
- ta'minot zanjirida integratsiyalashgan rejalashtirish va inventarizatsiyani boshqarish.

Iste'mol tovarlari va ommaviy oziq-ovqat savdosi bozorlarining yuqori dinamikasi, ehtiyojlarning tez o'zgarishi, sifat talablari va xizmat ko'rsatish vaqtining ko'payishi, ta'minot zanjiri bo'ylab ma'lumotlar almashinuvi ayniqsa dolzarb bo'lib qolmoqda. Mamlakatlar iqtisodiyotining globallasuvi va integratsiyasi davrida har qanday milliy iqtisodiyot yopiq, o'zini-o'zi ta'minlovchi tizim sifatida faoliyat ko'rsata olmaydi. Davlatlarning tashqi iqtisodiy o'zaro hamkorligi natijasida logistika integratsiyasi sodir bo'ladigan jahon bozori vujudga keladi, u iste'mol savdosi bozori subyektlarini birgalikda bajarilganda bir qator o'xshash logistika funksiyalarini optimallashtirish uchun birlashtirishni ta'minlaydi. Uzoq muddatli istiqbolda strategik muammolarni hal qilish uchun yaxlit moliyaviy oqimni shakllantirish imkoniyati bilan barcha turdagi resurslarni jamlash, ularning barchasi, pirovardida, savdo xizmatlarining logistika tizimlariga kiruvchi korxonalar faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Logistik integratsiya tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi munosabatlarni optimallashtirishga imkon beradi, buning natijasida har bir alohida savdo korxonasi va, umuman, integratsiyalashgan tizim samaradorligini oshiradi.

Yuqoridagilarni umumlashtirgan holda shuni ta'kidlashimiz mumkinki, logistik integratsiya zamonaviy savdo texnologiyalarini joriy etishga, yanada ilg'or logistika tizimlarini qurishga yordam beradi, logistika xarajatlarining umumiy darajasini pasaytiradi va savdo samaradorligini rivojlantirish va yaxshilashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasining 2021-yil uchun statistik ma'lumotlari. www.stat.uz
2. Бауэрсокс Д.Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок: пер. с англ. / Д.Дж. Бауэрсокс, Д.Дж. Клосс. – М.: Олимп-Бизнес, 2006. – 640 с.
3. Булыко А. Большой словарь иностранных слов. / А. Булыко. – М.: МАРТИН, 2010. – 704 с.
4. Сигел Джоэл Дж. Словарь бухгалтерских терминов. / Джоэл Дж. Сигел, Джей К. Шим. – М.: Инфра-М, 2001. – 408 с.

-
5. Сток Дж.Р. Стратегическое управление логистикой: пер. с англ. / Дж.Р. Сток, Д.Ламберт. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 797 с.
 6. Эванс Фрэнк Ч. Оценка компаний при слияниях и поглощениях: Создание стоимости в частных компаниях / Эванс Фрэнк Ч., Бишоп Дэвид М. – М.: Альпина Паблишер, 2004. – 332 с.
 7. Политический словарь [Электронный ресурс] // <http://vslovar.ru/slovo/politicheskiijslovar/integratzija> (дата обращения 05.09.2022 г.).
 8. Воронков Л.С. О многообразии интеграционных процессов в Европе. / Л.С. Воронков // Вестник МГИМО университета. – 2013. – №4(31). – С. 98–105.
 9. Модели и методы теории логистики: учебное пособие. / под ред. В.С.Лукинского. – 2-е изд. – СПб: Питер, 2008. – 448 с.